סאַלאַמאַנדריע

זאַמלהעפט פון צייט צו צייט

רעדאַגירט דורך

אוטשע זינגער

העפט № 1 תרפג. פרייז: 2000 מארק.

אַרויסגעגעבן דורך

א. זינגער. און י. ש. א. קראַנענבערג.

געזעצט ביי נ. קראַנענבערג בילגורייא (פלך לובלין).

Drukarnia Kaminera w Biłgoraju

דער באַנאַלער פוטוריזם.

איך בין מודה, אַז כ'בין ערשט מיטן רוסישן „פוטוריזם“ מיט אונדזער געוואָר-געוואָרן, וואָס אַזוינס ס'באַטייטן די ווערטער „באַנאַל“, „אויסגעדראָשן“ און נאָך אַסאַך אַזעלכע אויסדרוקן, וואָס פולן היינט אָן די שפאַלטן פון זייערע מאמרים, אַקוראַט ווי דער מיוחס'דיקער „תכלת“ פולט-אָן די העבראישען פאָעזיע. אין מיינע צייטן, כ'מיין פאַר די מלחמה, איז אַ רוסישער באַנקנאָט געשטאַנען שמטות און יובלים אויף איין אָרט און אַ בוך איז אויך אַזוי לאַנג פריש געווען. היינט פליען ליטעראַרישע פאָרמען עקספרעסיאָניסטיש, מאַכן דורך שיער נישט אַזאַ וועג, ווי אַן עלעקטרישער שטראָם. און ס'איז אַ גרויסע סכנה, אַז אַ מחבר זאָל לאָזן אַזוי לאַנג זיין בוך אין מאַנסקריפט, ווי דאָס האָט אַמאָל געטון אַ ענגלישער פאָעט און ענלעכע. אין דעה ווייס וואָלט עס געוואָרן נישט נאָר אַלט, נאָר פשוט אַן אַנטיק, אַ מין פאַפירוס פון פרעה'ס צייטן.

„מען מאַכט שטענדיק עמיצן נאָך, ווען מען זעצט קרויט“, האָט אַמאָל זיך עמיץ אויסגעדרוקט. טראָץ דעם אַלעמען איז די צניעות'דיקע, בלייכע און פרויאיש-צאַרטע לבנה אינגאַנצן אַראָפּ פון בענקל, נאָר דערפאַר, וואָס אַלטע פלעגן זיך אין איר ליבן שוין צופיל. מ'שמיסט, אַז אַ פוטוריסט גייט אין אַ לבנה-נאַכט מיטן קאָפּ צו דער ערד און האָט מורא אַ קוק צו טון אין דער העלער לבנה, אַקוראַט ווי אַן אַלטער חסיד האָט זיך געשראָקן פאַר אַן אשה. און אַז דער זעלבער חאַפט אַמאָל אינסטינקטיוו אַ קוק אין בלויען הימל, חאַפט ער זיך צוריק, ווי אַ חסיד בעת אַ מחשבה-זרה. מען טאָר נישט נאָר ווי אַזוי די זאַך זאָל נישט זיין – האָט זיך אונדזער יידישע ליטעראַטור גאַנץ אָפיציעל באַרטיילט אין צווייען: אין אַלטער און אין נייער. דאָס זעלבע אויך מיט דער מאַלעריי.

III

לייכטן פענצטער אין די הייזער,
חעלע פענצטער אין דער נאַכט,
ווי די זינערישע אויגן:
שמייכלדיק און פול מיט מאַכט.
און איך לויף און טראַכט:
ס׳האָט מיין צימער נישט קיין פענצטער
און אין האַרץ — — — איז פינצטער — — —

לויפן, גרילצן סעמאַהאָרן,
איילן מענטשן מאַסן, מאַסן — — —
ווער אַזוי און ווער — אַזוי,
נאָר אַלע, אַלע אין די גאַסן.
און איך טראַכט:
איך בין אויך אַ מאַכט;
ס׳האָט אויך די וועלט פאַר מיר איר אָרעם נישט פאַרשלאָסן!

IV

און גרויס, אַ גרויס איז אונדזער וועלט
און אומעטום — סע ליגן פעלדער מיילן ווייט פאַרשפּרייט,
שטומע פעלדער, בעגאָסענע מיט מענטשן־שווייס.
און אומעטום — סע שטייען הייזלעך אויסגעבויט
און אומעטום — פאַרוואַלגערט זיך אַן אַלטער תּנ״ך,
און אומעטום — בעטן מענטשן גאָט.
און וואו דו קומסט — סע זיצן מאַמעס קינדער פול מיט ליבע

וואָס דערציילט דער

פון

שטיקלעך פון אַ מיסטיקערס אַ
דיינע הויזן־קעשענעס, נאָכן טויט.
זענען באַגאָסען מיט טינט און
נישט אַלץ געבן. דאָס ווייניקע
ליבן מיסטיקער

שטענדיק, ביי וואָס פאַר אַ גע
דערמאָנען אין פּיקוויקס גענאַלי
דורך דער טיר און גייט אַרויס
געשען. — ווי לאַנג איז דען דאָ,
בין איך קראַנק! שפּיי מיט פלאַגנ
הוסט אַזוי שרייענדיק, אַז ס׳וועט
אָט אַזוי, זאָג איך, גייט עס אויף
אין דרויסן, זאָגט דער קאַלענד
געלבלעך, ווי אַ צעקוועטשטע ר
אַריין און קריצט אונטער די פּי
אום זיך אַ מיסטיקער אין טאַרנאָ
הוסט אויס די לונגען סיסטעמאַטי
טראָגן אין טאַרנאָמיאַסטאַ אַ לאַ
פּאַוו! דער מיסטיקער פון טאַרנאָ

אַ בּצוון [illegible] ס'איז דערו[illegible] [illegible]אַזוי שטאַרק האָ[illegible] מיך פאַרטראַכט אין מיינע מיסטישע חלומות. דערווייל איז [illegible]געגאַנגען די לבנה. זי איז געשטאַנען [illegible] אין [illegible], ווי אַן אָפּגעלעבטע פרוי און איר פּנים האָט געשיינט קרענקלעך-מעלאַנכאָליש; דערמאָנט זיך [illegible] אין אַלטע [illegible] [illegible] [illegible]ילן קאָקעטיש אין [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]געשרייען. [illegible] [illegible]יסטיקער אירן, — האָט [illegible] [illegible]

ווי [illegible] [illegible] [illegible] געשריבן [illegible] ערשטע טיטל פון מיין טאָג-בוך [illegible]

[illegible]

[illegible] אַזוי גוט [illegible] [illegible]יער געזונט-ווערן אויפן דאָקטאָר און [illegible] איך בין געווען [illegible] [illegible]ייט איך בין קראַנק בײַם דאָקטאָר [illegible] [illegible]ציטערט אונטער [illegible] [illegible]ט, ווי אַ היין. אין די הענט פון שוחט. [illegible] איך קעלעטיש [illegible] האָט [illegible] אַקוראַט אַזוי אויסגעקרומט, גלייך ווי [illegible] טאַמע [illegible] שלאָגן [illegible] [illegible] פון מאָגן. ער האָט זיך פאַהקוקט [illegible] און [illegible] אַ צעפּלאָשעט [illegible] וואַנט, אונטערגעפּויקט מיט די פינגער און געזיפצט. מיך [illegible]

— ווי אַלט זענט איר? — האָט [illegible] געפרעגט.

— 25 יאָר, יאָ.

ער האָט אויף מיר אַקוק געטון מיט אַזאַ מינע גלייך ווי ער וואָלט זיך פאַרמאָסטן מיך שלאָגן און זיין גאַנצע פיזיאָנאָמיע האָט געבעטן ביי מיר [illegible] אַ גראָשן פאַרצווייפלונג. מיר האָבן לאַנג זיך געקוקט אין די אויגן, אונטערגע[illegible]ס. [illegible] צווי אַטלעטן [illegible] אַ וואַלקע [illegible] ... איך האָב מיך אַזוי קאַציש-נערוועז אַ צע[illegible] געטון, אַז די טרויעריקע פּאָטעלן זענען געבליבן שטיין דערשראָקן; זיי האָבן נאָך קיינמאָל דאָ נישט געהערט אַזעלכעס. איך האָב אָנגעטון מיין מאַנטל און אַוועק גאָרנישט רעדנדיק און גאָרנישט פרעגנדיק. די לופט אין דאָקטאָרס שטוב איז אַזוי טונקל-דרוקנד אַקוראַט, ווי דער

דאָקטאָר אַליין און די גאַס האָט מיר אָפּגעגעבן ברוך-הבא.

— אַרויס! — האָב איך אַ שמייכל געטון און אַוועק. איך האָב אָפּגעאָטעמט, ווי [illegible]אַן עדות אין אַ חינעזישן געריכט, נאָכדעם, וואָס ער דערזעט ווידער די וועלט און מענטשן האָבן זיך אַזוי עכט מענטשלעך און עכט היניש אָפּגעשטעלט, מיך אָנגעקוקט און אַוועק מיט אַ רחמנות-פּנים.

פּעסימיסטן אַפילו, וואָס טראָגן שוואַרצע ברילן אויף זייערע קרומע נעז, קאָנען נישט אָפּלייקענען, אַז דאָס לעבן איז העררלעך, ווען די זון שיינט.

איך בין געשטאַנען ביים דאָקטאָרס טיר און אַזוי לאַנג געקוקט מיט ברייד אַרום זיך, ביז וואַנען יענער האָט זיך דאָרטן נישט באַוויזן. איך האָב אַ צאַפּל געטון, אין ליכט פון טאָג האָט זיין בייז פּנים אויסגעזען, ווי אַ געשטאַלט פון אַ טויטן תלין. ער האָט מיך אָפּגעמאָסטן פון אויבן אַראָפּ, אַ קראַץ געטון אין די רויטע ווייניקלעך פון זיין גראָבער, דאָקטאָרישער נאָז און אויסגעשפּיגן.

— פאַרוואָס זענט איר אַנטלאָפן?

מיר האָבן זיך ווידער לאַנג אָנגעקוקט און מיר האָט זיך דערמאָנט עפּעס אַ מין פיגור פון אַ לאַנג-פאַרגעסענער דראַמע צי טראַגעדיע. פּלוצלונג, אָבער, האָט מיך אָנגענומען דאָס רחמנות צו דעם דאָזיקן מענטש און איך האָב אָפּגעענטפערט אַזוי עכט טראַגיש-טעאַטראַליש:

[illegible]אַר, וואָס מיר איז פעלן איינס — פעלן איינס, געענטפערט האָט דער דאָקטאָר.

[illegible]ער שוואַרצער הינט מיט אַן אַרויסגעשטעקטער צונג איז אַדורך, זיך [illegible]פּגעשטעלט און [illegible]ער נישט אַוועק ביז וואַנען דער דאָקטאָר האָט אים נישט אַוועקגעיאָגט. עטלעכע ווייסע חברה'ניקעס האָבן זיך פאַרגאַפּעט אויף אונדז און גע'סוד'עט זיך. מיר האָט זיך גע'חלום'ט, אַז מיר האָבן זיך אַלע אַזוי אָפּגעשטעלט צום פּאָטאָגראַפירן, און איך וואָלט נישט אויפגעהערט צוקוקן דעם דאָקטאָר אין פּנים אַריין. [illegible] האָט אַזוי פאַרקוקט זיך אַמאָל עמיץ אויף אַ חיה אין אַ קלאַטקע, צי... אַ איין גאָט ווייסט!

דער דאָקטאָר האָט פּלוצלונג פאַרשטעקט בײדע הענט אין די הויזן-קעשענעס, אָנגענומען אַ פינצטערע מינע, ווי אַ מאַנדאַרין און באַוועגט מיט זיינע גראָבע, בלוין-בלויע ליפּן, וואָס האָבן ווי געשאָלטן די וועלט. — יינגערמאַן — האָט ער אַ זאָג געטון, איר זענט שווינדזיכטיק. איך מוז עס אייך דערציילן!

צעקרייעט היינט **אין דערפרי**, אַז דאָס גאַנצע בלוט האָט **אין מיר אויסגעקאָכט. דורך** די שפּאַלטן פון מיינע לאָדן און דורכ׳ן האַרץ מיינעם גיסן זיך **שטראַלן אויף** מיין געלעגער, **ווי** קונדיסים, שטעכן מיר די אויגן, **ווי אַלטע חברים** און גלעטן מיינע **בלייכע** באַקן. ערגיץ אין אַ ווינקל האָט **די גרינע לחה מיינע זיך** אונטערגעצינדן אין דער ליכט און ווינקט **ממזריש צו מיר, ווי זי זאָל זאָגן:** מיין צייט איז געקומען.

דער גרינער **וואַלד** אַקעגן מיין פענצטער זעט אויס, **ווי אַ גרויסער באַרג**, אויוון פאַרשפּיצט. נעבטן האָט מיין קראַנק פּנים זיך געשפּיגלט **אין ברוינגדן** טייך און היינט וועלן מיך אָפּשפּיגלען טויזנט גליקלעכע שוואַרצאַפּלען. דער געל-גאָלדענער וועג, וואָס פירט אין וואַלד איז באַשטעלט אין ביידע זייטן מיט פאַרשפּיצטע נאָדל-ביימער און פון מען אַרויס קריכן אַרויס די אויסגעשלאָפענע מוראַשקעס, ווי אַ דעמאָבליזירטע אַרמע, לויפן-אום אַהין-און-צוריק, יאָגן זיך, קרייצן זיך, ווי ייִדן **ביי מנחה** און קוועלן-אָן **פון דער זון**, ווי אויפגעשטאַנענע **חולים**.

איך האָב מיך איינגעהילט אין מיין גרויען, **צעריסענעם** מאַנטל **און זיך** געלאָזט **אויפן** בריטן, **בלאָטיקן** טאַרנאָמיאַסטער וועג. **אַלטע פוירן** מיט אָפּגעשוירענע **האָר** און מיט סענקעוואַטע שטעקנס באַגריסן מיך, **ווי אַן** אַלטן באַקאַנטן, קוקן מיר נאָך און לאָזן זיין אַוועק. הונט שטעלן **אויף פון** פרייד זייערע לאַפּן, געניצן פון גליק און באַגריסן מיך מיט **אַ** ביל. — איר האָט אַמאָל געליינט דאָס בוך, ווי אַזוי ראַסקאָלניקאָוו איז ווידער אויפגעשטאַנען צום לעבן? — ניין, דאָס ווייסט איר נישט. איך האָב עס מיר **אַליין** דערציילט און געשמייכלט. צוגעהאַלטן מיר דאָס מויל און **זיך צעררעדט** מיט מיר אַליין.

דו זעסט דעם **בוים? — אינגאַנצן** זעט ער אויס, **ווי אַ העלפאַנט מיט אַ פאַרריסע-**נעם ריסל. ביי דעם דאָזיקן בוים האָב איך אַמאָל מיינע **לידער געשריבן**, היינט דרייט **ער זיך אויס** צו זיין חבר, פאַלאַנגט פון **אים, דוכט זיך, אַ שמעק טאַבאַק** און איז ווי געעלטערט געוואָרן. אַן אַלטע טאָפּאַלע מיט **אַן אויסגעהוילטן** בויך האָט זיך אויסגעבויגן צום וועג, זוכט עפּעס אין **דער בלאָטע, מאַכט** גומנאַסטיק און ווייגט פון פרייד מיט ברוינער זשיווויצע. **פון אַ קליין בערגל** קוקט אַהער **אַ קליין צלמ׳ל**, ווי אַ קונדאַס, **דערציילט / פריילעך ווי אַזוי**

אוים מיין בוך „לידער פון לעבן“.

פון צבי כהן.

I

און ווער סע זינגט דאָס ליד פון אוממאַכט—
איך זינג דאָס ליד פון דער ענערגיע — — —
ווייל אמת איז דאָך פאַרט,
אז ס׳האָט געלעבט צי ס׳לעבט אַ סווען הערען אויף דער וועלט.
וואָס האָט האַלב שמייכלנדיק שפּאַצירט געפירן שיר פון קעלט:
וואָס האָט ענערגיש-שטיל און אויסגעהאַלטן — ווי אַ וואורם
אין שטורם
געשיפט זיך אין דער פינצטערניש פון מיוּלס-נאַכט,
פון הונגער-פּיין פאַרשמאַכט
און דאָך —
פול קאַלמער רויקייט און מעכטיגן שטיינער-מאַכט!
ווייל אמת איז דאָך פאַרט,
אז ס׳איז פאַראַן אין מאַרך אַזאַ מין אַרט,
וואָס זאָגט: זיי דרייסט
און ווייס,
אז ס׳זענען אַלע צוימען
אויפן וועג צו דיינע טרוימען,
מער נייטיג ווי פאַרפוילטע ברעטלעך
און — אַז מיט סיסטעם און שטאַרקן **ווילן**

אַ באַזוך. נאָר ס'איז דערווייל נאַכט געוואָרן. אַזוי שטאַרק האָב איך מיך פאַרטראַכט אין מיינע מיסטישע חלומות. דערווייל איז אויפגעגאַנגען די לבנה. זי איז געשטאַנען אַביסל אָנגעברוגזט און באַשיידן, ווי אַן אָפּגעלעבטע פרוי און איר פּנים האָט געשיינט קרענקלעך-מעלאַנכאָליש; דערמאַנט זיך אַוודאי אין אַלטע יאָרן, ווען זי פלעגט זיך שפּילן קאָקעטיש אין באַהעלטעניש און פאָעטן האָבן זי אַרויסגערופן מיט ליבע-אויסגעשרייען. ווי באַלד אָבער זי האָט מיך דערזען, דעם טאַרנאָמיאַסטער מיסטיקער אירן, — האָט זי אַ שמייכל געטון.

ווי לאַנג איז דאָ, אַז איך האָב געשריבן דאָס ערשטע קאַפּיטל פון מיין טאָג-בוך?

III

מיר איז עפּעס אַזוי גוט ביים האַרץ, אַז איך וויל ווידער געזונט-ווערן אויפן רעכטן אמת. איך בין געוועזן דאָס ערשטע מאָל זייט איך בין קראַנק ביים דאָקטאָר און געציטערט אונטער זיינע גראָבע הענט, ווי אַ הין אין די הענט פון שוחט. זיין סקעלעטיש פּנים האָט זיך יעדער מאָל אַקוראַט אַזוי אויסגעקרומט, גלייך ווי אים זאָל שלאָגן אַ שטינקענדיקער גאַז פון מאָגן. ער האָט זיך פאַרקוקט טעמפּ אויף אַ צעפלאָשעט פערד אויף דער וואַנט, אונטערגעפּויקט מיט די פינגער און געזיפצט.

— ווי אַלט זענט איר? — האָט ער מיך געפרעגט.

— 25 יאָר, יאָ.

ער האָט אויף מיר אַקוק געטון מיט אַזאַ מינע גלייך ווי ער וואָלט זיך פאַרמאָסטן מיך שלאָגן און זיין גאַנצע פיזיאָנאָמיע האָט געבעטן ביי מיר פאַר אַ גראָשן פאַרצווייפלונג. מיר האָבן לאַנג זיך געקוקט אין די אויגן, אונטערגעברומט, ווי צוויי אַטלעטן פאַר אַ וואַלקע און ... איך האָב מיך אַזוי קאַציש-נערוועז אַ צעלאַך געטון, אַז די טרויעריקע פאָטעלן זענען געבליבן שטיין דערשראָקן; זיי האָבן נאָך קיינמאָל דאָ נישט געהערט אַזעלכעס. איך האָב אָנגעטון מיין מאַנטל און אַוועק גאָרנישט רעדנדיק און גאָרנישט פרעגנדיק. די לופט אין דאָקטאָרס שטוב איז אַזוי טונקל-דרוקנד אַקוראַט, ווי דער

דאָקטאָר אַליין און די גאַס האָט מיר אָפּגעגעבן ברוך-הבא.

— אַרויס! — האָב איך אַ שמייכל געטון און אַוועק. איך האָב אָפּגע... אַן עדות אין אַ חינעזישן געריכט נאָכדעם, וואָס עס האָט געזעס ווידע... און מענטשן האָבן זיך אַזוי עכט-מענטשלעך און עכט היגטיש ... מיך אָנגעקוקט און אַוועק מיט אַ רחמנות-פּנים.

פעטעמיסטן אַפילו, וואָס טראָגן שוואַרצע ברילן אויף זייערע ... קאָנען נישט אָפּלייקענען, אַז גאָס וועלט אידהערלעך, ווען די ... איך בין געשטאַנען ביים דאָקטאָרס-טיר און אַזוי לאַנג געקוקט אַרום זיך, ביז וואַנען יענער האָט זיך דאָרטן נישט באַוויזן. איך ה... געטון. אין ליכט פון טאָג האָט זיין ביין-פּנים אויסגעזען, ווי פון אַ שויטן תלין. ער האָט מיך אָפּגעמאָסטן פון אויבן אַראָפּ, אַ ... אין די רויטע ווינפּערלעך פון זיין גראָבער, דאָקטאָרישער נאָז און אויג...

— פאַרוואָס זענט איר אַנטלאָפן?

מיר האָבן זיך ווידער לאַנג אָנגעקוקט און מיר האָט זיך דער... אַ מין פויזע פון אַ לאַנג-פאַרגעסענער דראַמע צי — טראַגעדיע, אָבער, האָט מיך אָנגענומען דאָס רחמנות צו דעם דאָזיקן מענט... האָב אָפּגעענטפערט אַזוי עכט טראַגיש-טעאַטראַליש:

— דערפאַר, וואָס מיר איז אַלץ איינס — אַלץ איינס, געערטער הע...

אַ גרויסער, שוואַרצער הינט מיט אַן אַרויסגעשטרעקטער צונג איז ... אָפּגעשטעלט און גריער נישט אַוועק ביז וואַנען דער דאָקטאָר האָט אַוועקגעיאָגט. עטלעכע ווייסע חברה'ניקעס האָבן זיך פאַרגאַפעט און גע'סוד'עט זיך. מיר האָט זיך גע'חלום'ט, אַז מיר האָבן זיך אָפּגעשטעלט צום פאָטאָגראַפירן, און איך האָב נישט אויפגעהערט ... דאָקטאָר אין פּנים אַריין. אָט אַזוי פאַרקוקט זיך אַמאָל עמיץ אויף אַ קלאַטקע, צי... איין גאָט ווייס!

דער דאָקטאָר האָט פלוצלונג פאַרשטעקט ביידע הענט אין די הויז... אָנגענומען אַ פינצטערע מינע, ווי אַ מאַנדאַרין און באַוועגט מיט זי... בלוין-בלויע ליפּן וואָס האָבן ווי געשאָלטן די וועלט. — יינגער... ער אַ זאָג געטון — איר זענט שווינדזוכטיק. איך מוז עס אייך דער...

ערייַן אין אַ געפּיל פון עקל און אומצופרידנקייט. ער וויל אָבער מיט זיי נישט טשעפּען און פאַרטראָגט אַלץ מיט אַן אייזערן געדולד פון עמיצן, וואָס אַנערקענט די נויטווענדיקייט.

— שמואל, וויפיל קומט פאַר שעלטן דעם גלח?

— שמואל, זאָג, וויפיל שטייט אים אַן יאַניקן פאַר טשעפּן מיט מאַניען אין מיטן דער גאַס?

שמואל דרייט זיך דאַמאָלס אַרום מיט די הענט אין ביידע הויזן-קעשענעס און שמייכלט. אַזוי, האַלט ער, איז דיפּלאָמאַטיש, ווען מ'קאָן נישט אַנדערש האַנדלען. ערשט דאַמאָלס ווען חברה נעמען אים אויף די אַקסלען און ווילן אים ארויסוואַרפן דורכן פענצטער —

סאַלאַמאַנדריע.

דער וועג צו דער קונסט.

פון ש. נ.

דער וועג צו דער קונסט האָט אונדז אָפּגעקאָסט פיל מער, וויפיל דער וועג צו דער וויסנשאַפט און דאָך — זענען די רעזולטאַטן זייער טרויעריקע. דער דראָטן-טעלעגראַף מוז אָפּטרעטן וועג דעם דראָטלאָזן טעלעגראַף, דערפאַר, וואָס דער צווייטער איז פאָלקאָמער; איין בוך, אָבער, טרעט פּ וועג דעם צווייטן נאָר דערפאַר, ווייל דאָס אַלטע איז גלאַט-אַזוי נמאס געוואָרן. אין דער צייט, וואָס פון דער מאַשין גייט אַרויך און אַלץ אַרבעט גוט און שנעל — האַלט די קונסט ביי באַנקראָט און מ'מעג שוין זי רעכענען פאַר אָפּגעזאָגט. אַלע רפואות, ווייזט אויס, זענען נאָר אויף דערווייל; נאָך אַביסל אָפּצושלעפּן. דער טויט קומט אָבער סיסטעמאַטיש און גייט זיין וועג. באַלד וועט מער נישט זיין קיין „קונסט" אויף דער וועלט!

די דאָזיקע ווערטער זענען נישט גלאַט-אַזוי, נאָר — ס'וועט יעדער קונסטלער דערין מודה זיין. דאָס וואָרט איז געשטאָרבן פאַר אונדז און ווי-אַזוי מ'זאָל עס נישט אָרדענען — וועלן מיר אַלץ בלייבן גלייכגילטיק: סע ווירקט מער נישט קיין שום בוך אויף אַ באַלעזטן מענטש! דאָס זעלבע איז מיט פּידל, מאַלעריי, סקולפּטור און אַזוי וועט עס אויך זיין מיטן טעאַטער, וואָס קראַכט שוין אונטער דער קאָנקורענץ. פון פּראָגרעסיוון קינאָמאַטאָגראַף, אָבער דאָס איז אויך נישט מער, ווי אַ בעסערונג פאַרן טויט. מיט דער צייט וועלן זיך אומדרייען טויזנטער מענטשן אין די גאַסן און זוכן אַזאַ מין זאַך, וואָס זאָל ווירקן אויף די נערוון, ס'וועט אָבער זיך שוין אַזאַלכעס נישט געפינען. יעדער ליד וועט זיין אויסגעזינגען און יעדער וואָרט — אויסגעזאָגט — — סוף. אַלעמען וועט פאַרבלייבן אַ חבֿרה אַלטע, געלע שמות און משונה'דיקע צורות — מער גאָרנישט!

בעטהאָווענס סימפּאָניעס ווילן נישט ווירקן מער און אַ גוט געדאַנק איז שוין

א תקנה און איך
שענערס פון דעם
כער, אַז איר וועט

אויף אַ געוויסער
ווערן; דאָס זעלבע
איך פלעג מאָלן צו

ווי בין היינט, וועט

אַנאָנימוס.

אריין אין אַ געפיל פון עקל און אומצופרידנקייט. ער וויל אָבער מיט זיי נישט טשעפען און פאַרטראָגט אַלץ מיט אַן אייזערן געדולד פון עמיצן, וואָס אָנערקענט די נויטוועדיקייט.

– שמואל, וויפיל קומט פאַר שעלטן דעם גלח?

– שמואל, זאָג, וויפיל שטייט אים אַן יאַניקן פאַר טשעפּן מיט מאַניען אין מיטן דער גאַס?

שמואל דרייט זיך דאַמאָלס אַרום מיט די הענט אין בייזן-קעשענעס און שמייכלט. אַזוי, האַלט ער, איז דיפּלאָמאַטיש, ווען מ׳קאָן נישט אַנדערש האַנדלען. ערשט דאַמאָלס ווען חברה נעמען אים אויף די אַקסלען און ווילן אים אַרויסוואַרפן דורכן פענצטער – הויבט ער אָן אויף אַן אמת צושרייען און צוואַרפן מיט די פיס, ביז וואַנען חברה איז זיך מרחם און מ׳לאָזט אים אַראָפּ.

– יאָ, שמייכלט ער, אָבער, וואָס איז מיין מאַרינאַרקע שולדיק? וואָס האָט זי אייך געטון?

– שמואל, מיר ווילן, אַז זאָלסט אונדז איינגעבן אין געריכט. זאָג, וואָס פאַר אַ שטראָף?

– ביז 6 חדשים – ענטפערט ער דאַמאָלס געלאַסן און שמייכלט. לויטן פּאַראַגראַף... № קומט פון איין טאָג ביז 6 חדשים.

דער עולם קייכט פון געלעכטער. נאָר שמואל איז שוין ווידער ערנסט און ער פוצט זיין מלבושל אַזוי ערנסט, אַז דער שטערן פאַרקנייטשט זיך און זיינע אויגן דריקן אויס די זעלבע פאַראַכטונג, וואָס אַשרייבער, ווען ט׳פאַרגיסן זיך מיט טינט זיינע כתבים. דערנאָך בלייבט ער זיצן פלוצלונג שטיל און חברה פילן אינסטינקטיוו, אַז דער וויץ איז געענדיקט.

– חאַפּט דיך דער טשאָרט! — שרייט אויס דער לעצטער שגץ איידער ער גייט אָוועק; ער זאָגט דאָס מיט אַ שמייכל און הייטן הייסט עס אַ „גוטן טאָג“.

– צום ווידערזען – ענטפערט דערויף שמואל און פאַרטראַכט זיך. ער האָט געהאַט, קלערט ער, אַ טעות. נישט איין טאָג, נאָר 3 טאָג אַרעסט, 3 טעג.

„וועגן „אַלוועלטליכן יידישן קאָנגרעס“*

פון משה זילבערטאַן.

דער אַלוועלטלעכער יידישער קאָנגרעס איז אַמלעצטן געוואָרן אַקטועל. אונדזער „פּרעסע“ ווידמעט אים גאַנץ לאַנגע אַרטיקלען; אונדזערע אָרטאָדאָקסן ציטערן נעבאַך, אַז די טמאה זאָל זיי דאָס מאָל נישט פאַרנאַרן, און זיי קווענקלען זיך, שטעלן באַדינגונגען און זענען זיך מיישב. אַנדערע, ווייטער, גענפעלט גלאַט נישט די כלל-ישראל פּאָליטיק און מ׳גיסט זיך מיט שמן-זית אויף וואָס די וועלט שטייט. דערווייל האָט מען געלאָזט אין אַזייט די הויפּט-פראַגע: אין וואָס פאַרע האַטען דאַרף דער דאָזיקער קאָנגרעס זיין?

קודם-כל האָט שוין די ציוניסטישע אָרגאַניזאַציע אויסגערופן דעם קאָנגרעס און צוגעגעבן „פאַרן ווידעראויפבויען פון ארץ-ישראל“ פאַרשטייט זיך, אַז אויך די אינציאַטיווע געהערט זיי און אַט האָבן דיראָזיקע ציוניסטן, וואָס קוקן גאָר הויך זייערע ווייס-כלויע ארץ-ישראל ברילן, שוין געגעבן דעם קאָנגרעס זיין פאָרם און דערמיט צוגענומען דאָס וואָס וואָלט געקאָנט דינען אַלס הויפּט-טעמאַט פאַרן קאָנגרעס: וואוהין צוגיין?

ס׳איז זעלבסטפאַרשטענדלעך, אַז דער פּראָלעטאַריאַט קאָן מער אהער נישט קומען; פאַר אים איז נאָך ארץ-ישראל נישט דאָס איינציקע מיטל, אַז די איינציקע פראַגע זאָל באַשטיין אין: „ווי אַזוי צובויען“. די אָרטאָדאָקסיע וויל אויך נישט קומען צום טיש, וואו די אָפיציעלע בעל-הבתים זענען די ציוניסטן, די פּושעים. דאָס זעלבע איז אויך מיט אַלע אַנדערע בירגערלעכע פּאַרטייען און מ׳קאָן שוין האָפן,

* דאָס דאָזיקע אַרטיקל איז נישט דער פּאָליטישער אויסדרוק פון „סאַלאַמאַנדריע“, ווייל מיר האָבן בכלל דערמיט נישט צוטון; מיר געבן, אָבער, אָרט פאַר דעם אַרטיקל דורך די אָפנהערציקייט פון מחבר, וואָס זאָגט אַרויס זיין מיינונג קורץ און אויפריכטיק.

פועלן, אַז מענטשן זאָל נישט צוליב אומריינקייט אויסגעגעסן ווערן פון באַצילן און נאָר זי וואָלט געקאָנט מאַכן יונגעלייט פּאַר פעיקע, ענערגישע און גליקלעכע, אַקוראַט ווי זי נעמט היינט דאָס אַלץ צו מאַכט אירע אָנהענגער פאַר אומגליקלעכע! — איך בין איבערצייגט, אַז יעדער אַגיטאַציע פאַר גומנאַסטיק וואָלט איין קונסטלערס האַנט געוואָרן אַ פּראַקטיק ווערק, וואָס וואָלט טויזנט מאָל מער געווירקט, ווי די לאַנגווייליקע, אויסגעדראָשענע מליצות פון אַ פּראָפעסאָר; יעדער ראָמאַן, ווי אַזוי עמיץ האָט געווינען אַ מיידל, קאַריערע, רום א. אַ. וו. וואָלט זיכער מער אויפגעלעבט, איידער אַ נודנע ווערק פול מיט טעאָריעס וועגן דעם און נאָך אַזעלכע זאַכן, געשריבן דורך אַ קאַליקע, וואָס הויבט נישט אָן צווייסן דעם וועג צום מענטשלעכן האַרץ.

דאָס אַלדינג איז גערעדט דאָ בנוגע דעם בוך, איך וויל אָבער נישט אָפּלאָזן דאָס, אַז דער קונסטלער קאָן לעבעדיק אויך עפּעס טון. איבעריקנס זענען פאַראַן אַזעלכע קונסטלער, וואָס קאָנען אַריינברענגען לעבן אומעטום. ס׳זענען פאַראַן אַזאַלכע מענטשן וואָס האָבן דאָס מיטל אָנגענעם צומאַכן די צייט; ס׳זענען פאַראַן אַזאַלכע מענטשן, וואָס קאָנען וועבן דאָס גליק פון גאָרנישט, אַקוראַט ווי מ׳וועבט היינט דאָס אומגליק פון גאָרנישט.

פאַראַן אַזאַלכע, וואָס טענה׳ן, אַז דאָס לעבן האָט אַזוי געמאַכט. איך וויל אָבער דערמאַנען אין דעם, אַז דאָס לעבן איז זייער עלאַסטיש. איך גלויב, אַז דער זעלבער יינגערמאַן, וואָס פאַלט אַריין אין אַ מרה-שחורה דערפון, וואָס דער הימל זעט אויס, ווי בליי און וואָס דער רעגן איז געגלעכן צו טרערן, — דער זעלבער יינגערמאַן וואָלט גאָר אַריינגעפאַלן אין אַ שמחה דערפון, וואָס די פּרות זענען אַראָפּגענומען און וואָס די פעלדער זענען פאַרזייעט. דער זעלבער פאַרשוין, וואָס ענדיקט היינט לעזן אַ בוך, קוקט אָן אַ בילד, הערט שפּילן — און פאַלט-אַנידער אויפן בעט דורכגעגעסן פון מרה-שחורה, — דער זעלבער וואָלט אפשר גאָר זיך דערמאַנט, אַז ער האָט אַ נויטיקן בריף אָוועקצושיקן; אַז מ׳וואָלט באַדאַרפן אָפּפרישן דעם אַנצוג א. אַ. וו. א. אַ. וו.

דאַנקען גאָט, האַלט עס נאָך נישט אַזוי שלעכט. דאָס לעבן איז דאָך שטאַרקער פון דער קונסט און די מערהייט הערט גלייכער די שטים פון גליק איידער די שטים פון אומגליק. מיר ווילן נאָר זאָגן, אַז כדי די קונסט זאָל מאַכן ריזן-שריט; כדי די קונסט זאָל גיין ווייטער, נישט — צוריק, דאַרף זי זיין גלייך מיט דער וויסנשאַפט: וועלן פאַרשענערן דאָס לעבן, נישט ערגער מאַכן עס.

„גאַנץ אַראָפּאַ שפּייזט זיך מיט רעשטלעך, מעלה-גירה׳ט אַלטע, אויסגעדראָשענע באַגריפן, ווי אַ קו. דער עולם האָט זיך שוין אַזוי-פיל אָנגעגעסן מיט דעם אַלטן, ווי אַן אָקס — מיט גראָז". אַזעלכע און ענלעכע אַפּאָריזמען סולן אָן די היציקע רעדעס זייערע און — זייערע ביכער. דאָס וואָרט, האַלטן זיי, קאָן אַזוי לאַנג ווירקן אויף אונדזערע עמאָציעס — ווי-לאַנג ס׳איז ניי און פריש, ווערט עס אָבער אַלט און אָפּגענוצט, דאַן — איז דערפון געוואָרן אַ שמאַטע. דער זעלבער דאַנטאָ, וואָס האָט געהאַט די זכיה אַזוי לאַנג אינטערעסאַנט צו זיין מיט זיין „געטלעכער קאָמעדיע" — וואַרפט היינט אָן אויף אונדז אַ מרה-שחורה. אַזוי איז עס מיט דער ראָמאַנטיק און ערשט-אַלט-געוואָרענעם רעאַליזם. פאַר וואָס? קודם-כל דערפאַר, וואָס דער אינהאַלט איז אַראָפּ פון דער סצענע. די באַגריפן זענען אַנדערש געוואָרן, אָנגענומען אַן אַנדער טעמפּאָ און רייכער געוואָרן. צווייטנס איז יענער פאָרם אָפּגעריבן געוואָרן; מיר האָבן זיך שוין, הייסט עס, צו יענעם פאָרם צוגעוואוינט, אַקוראַט ווי אַ תּלין געוויינט זיך צו מיטן טויט און אַ מאַשיניסט — צום רויש פון דער מאַשין, אָדער: ווי אַ יידישער ליטעראַט געוויינט זיך צום דלות און אַ כלל-טוער — צו דער גנבה. כדי צו ווירקן אויף אונדזערע אַטראָפּירטע נערוועז דאַרף מען האָבן גאַנץ אַנדערע מיטלען און גאַנץ אַנדערע פאָרמען! — דער קצור פון דער פוטוריסטישער אידעע.

אונדזערע שטאָלערנע מוחות און עלעקטרישע נערוון, וואָס שפּרייטן זיך אויס, ווי אַ דראָטן-נעץ אין אונדזער קוביסטישן קערפּער, זענען אומרויִק, ווי די אומרו אַליין. מיר זעען מער נישט קיין פּיאַלעטישע, נאָר — בלוטיקע שקיעות. אָנשטאַט פרילינג-וואַסערלעך ריטשקען זיך ריטשקעלעך פון בלוט מיט אייטער און אָנשטאָט אַ לייכט אָווגט-ווינטל פליט-אום דער צע׳שרפ׳עטער שגעון, באַפּעפערט מיט תאווה. — גענוג געבענטשט גאָט! דער געבעכיקער גרינבערג האָט אויף זיך גענומען די היילקע מיסיע אים צושעלטן מיט טויטע קללות, זיך צורייצן מיט אים, אַז די גאַל זאָל אים פּלאַצן און אַלע אַנדערע שטייען אויך נישט ליידיק: מאַרקיש איז אים מכבד מיט אַ היטל בלוט און ראַוויטש שיקט אויף אים זיינע לידער, ווי קודלעוואַטע הינט. אים דערווידער וועט ער לעבן ביינציק יאָר! — אָט איז דער אינהאַלט פון דעם ניי געשאַפענעם.

מיינען אָבער אונדזערע פוטוריסטן, אַז דערמיט האָבן זיי יוצא געוועזן? — — —

וואָס בינדט דיך סיסטעמאַטיש און נאַרט אַריין דיך אין זיין נעץ,
און ווייס,
אַז יעדער טרויריקער מאָמענט,
יעדער לעבנס=בטול אַרגומענט,
וואָס וועבט אַרום דיך, ווי אַ שפּין
און זאָגט דיר: „ניין, סע פעלט אַ זין", —
דאָס איז אַ גייסטישע באַציל,
וואָס עסט זיך איין אין דיינע לונגען און מאַכט זיי פויל,
וואָס עסט אין האַרץ זיך איין און מאַכט עס — הויל.
ווייל עס איז יעדער פראַגע שוין אַ קרענק
און יעדער צווייפלונג איז אַ שונא פונם לעבן,
ווייל ס'פרעגט נישט, נאָר סע זוכט, דאָס פישעלע אין וואַסער,
דאָס, וואָס ס'האָט דער היינט אים אָפּגעגעבן.
און יעדער גראָז אין פעלד
און יעדער קליינע בריאָה אויף גאָרער וועלט —
ווער פרעגט דאָס,
„צוואָס?",
ווען נאָר סע קומט נישט אין יעדער אויסוועג אין די נויט
און שטעלט=אַוועק דעם גרעסטן פראַגע=צייכן:
דעם טויט...
און ווייל דען מער די לונג, ווי ריינע לופט,

געלאַסן אַ פורל מיט אַ ברוין
אַט, ווי ראַספּוטין, שלעפט זיך
גט-צו מעלאַנכאָליש און שטיל,
ט, טראַכט ער, וועט דער גאַנצער
זן נעכטיקן אין שטאָט, ביי

אַרץ פענצטערל, ווי אַ בלינד
ין זיך די שטאָט-יאַטקעס, לו-
ר שול, קוקן צו מיר טעמפּ און
ן מיין פענצטער שטרעקן-אויס
פייגן איבער דעם צווייטן און
וואָס איז שוין, אַז אַקעגן מיר
, ווי סטענגעס און קוקט אויף
כט איך, וועל איך שוין לאַנג
איך ליגן נעבן „איר" אויפן
און צוזערן זיך צום קראַקעריי
טאָרבן אין שטאָט, אומגעקומען
בערס טאָכטער איז אַוועק מיט

אין די בלאָטעס, גליין מיט
עקטיוו און עס אין מיר אַריין
מערב, דוכט זיך, איז אַ שטיקל
ויסצולאַכן און ווינקט צו מיר
וועלן מיך אויספרווון, צי איך
בלעס זענען פלוצלונג. לוסטיק

ווײסטו אַלעם, דאָ, אויף אונדזער וועלט
פעלן — — —
און דאָס איז דער וועג, וואָס מאַכט דעם מענטש אָפּהענגיק
פון דער צייט,
פון אָרט,
פון אומשטאַנד
און וואַרפט אַרונטער אַלץ אונטער דער אייזן=שווערער ממשלה
פון מענטשלעכן פאַרשטאַנד,
וואָס האָט די ערד מיט שינעס איינגעוויקלט, ווי תּצוּעות
און טעלעגראַפן=נערוון אין איר אויסגעצויגן;
וואָס האָט די שוואַרצע קוילן פון איר בויך אַרויסגעשניטן
און איך שטינקענדיק בראשית=בלוט, דעם נאַפט — פון
איר אַרויסגעזויגן;

אויפן שפּיץ דאַך און מיר דוכט
וואוהין גיי איך דאָס — חאַ-חאַ-חאַ
טעלעגראַפן-סלופעס שטייען
זייטן, ווי זיי וואָלטן מיך אָפּג
גרויקייט מיט אַ רויש, גיבן זין
בלייבן שטיל. דער בית-עולם פון
מיט טעמפּע אויגן, אַקוראַט, ווי אַ
דרייט זיך בלגמרשט אַוועק. פון
די ייגגע-סאָסנעס זיך-צערשאָקלט
ערגעץ אין אַ קליין שטובל,
שווענל און הינט האָבן זיך צ
אַ לויה — — —
איך האָב באַשלאָסן אָנצושרייבן
ס'האָט זיך געטון אַמאָל אין אַ

און אַדערײקע טאַטעס, באַוואַקסענע און שטילע, בהענען ברוים
אין שטוב;

און וואו דו קוממט — דער שטילער בית־הקברות איז
פאַרצווײטט — —

און ס'איז כלל קיין מורא נישטאַ,
כל זמן דו זעסט אַ מענטש פאַר דיינע אויגן — —

— — — — — — — — —

און יעדער פון אונדז קאַן אַ קראַפט זיין אויף זיין היכטיק אָרט
און יעדער איינער קאַן געהערט זיין,
ווען נאַר ער זוכט דעם וועג, נישט —: באַווײנט אַ פאַרלוירן
וואָרט —.

V

און אין יעדער האַרץ איז דאָך אַזויפיל ליכט פאַראַן
און אַזוי פיל פרייד,
וואָס איז גרייט
מיטן ערשטן שטראַל אויסצוברעכן, ווי אַ גליק־פאַנטאַן;
און אין יעדנס מאַרך
שלאָפט די ליבע
גרייט אויפצושטיין,
ווי אַ פריש־געבוירענער קוואַל;
שטאַרק און קריסטאַל ריין.
און יעדער מינדסטע פרייד
קאַן דאָך אונדז, ווי די קינדער, פאַרגעסן מאַכן
אין אַלע לייד.

— — —

III

ליכטן פענצטער אין די הייזער,
העלע פענצטער אין דער נאַכט,
ווי די זיגערישע אויגן:
שמייכלדיק און פול מיט מאַכט.
און איך לויף און טראַכט:
ס'האָט מיין ציטער נישט קיין פענצטער
און אין האַרץ — — איז פינצטער — — —

לויפן, גרילצן סעמאַהאָרן,
איילן מענטשן מאַסן, מאַסן — — —
ווער אַזוי און ווער — אַזוי,
נאָר אַלע, אַלע אין די גאַסן.
און איך טראַכט:
איך בין אויך אַ מאַכט;
ס'האָט אויך די וועלט פאַר מיר איר אָרעם נישט פאַרשלאָסן!

IV

און גרויס, אַ גרויס איז אונדזער וועלט
און אומעטום — סע ליגן פעלדער מיילן ווייט פאַרשפּרייט,
שטומע פעלדער, בענאָסענע מיט מענטשן־שוויים.
און אומעטום — סע שטייען הייזלעך אויסגעבויט
און אומעטום — פאַרוואַלגערט זיך אַן אַלטער תנ"ך,
און אומעטום — בעטן מענטשן גאָט.
און וואו די קומסט — סע זינגען מאַמעס קינדער פול מיט ליבע

וואָס דערציילט דער מיסטיקער פון טאַרנאָמיאַסטאָ.

פון אישעיע זינגער.

שטיקלעך פון אַ מיסטיקערס אַטאָג־בוך, און אַ דאַטע. געפינען פאַרקנייטשט אין זיינע הויזן־קעשענעס, נאָכן טויט. אַסאַך בלעטלעך אין מאַנוסקריפּט פעלן, אָדער זענען באַגאָסן מיט טינט און פאַרשמירט מיט בוטער, דורך וואָס מיר קאָנען נישט אַלץ געבן. דאָס ווייניקע וואָס, אָבער, איז געגוג זיין צוקאָנען דעם ליבן מיסטיקער פון טאַרנאָמיאַסטאָ, עליו־השלום.

I

שטענדיק, ביי וואָס פאַר אַ געדאַנק איך זאָל נישט האַלטן, מוז איך מיך דערמאָנען אין פיקוויקס געניאַלישן געדאַנק, ווי אַזוי אַ מענטש גייט אַריין דורך דער טיר און גייט אַרויס דורכן פענצטער. דאָס זעלבע איז יעצט געשען. — ווי לאַנג איז זען דאָ, אַז איך בין געזונט געוועזן? – און יעצט בין איך קראַנק! שפּיי מיט פלאַגמאַ, ווי אָסקער אוואיילד מיט פּאַראַדאָקסן און הוסט אַזוי שרייענדיק, אַז ס'וועט קיינער נישט לייקענען אין מיין ערגסטקייט. – אָט אַזוי, זאָג איך, גייט עס אויף אונדזער וועלט.

אין דרויסן, זאָגט דער קאַלענדאַר, איז חודש מאַרץ און דער שניי איז געלבלעך, ווי אַ צעקוועטשטע ראַנע. קוקט מיט תרעומות אין בלייערנעם הימל אַריין און קריצט אונטער די פיס, ווי אַ גוסס. אין דער זעלבער צייט דרייט זיך אַ מיסטיקער אין טאַרנאָמיאַסטאָ – אָט אַזוי הייסט מיין שטעטל – און הוסט אויס די לונגען סיסטעמאַטיש. – אין איינעם פון די גרויע טעג וואָס מען טראָגן אין טאַרנאָמיאַסטאָ אַ לאַנגע מטה. באַדעקט מיט אַ שוואַרצער טוך. וואו דער מיסטיקר פון טאַרנאָמיאַסטאָ האָט זיך געפּאַקט